

двох напрямках, але з вищезазначеної інформації стає зрозумілим про важливість у вивченні вищеперелічених спеціальних пізнань в галузі криміналістики та судової експертизи співробітникам Служби судової охорони в системі професійної підготовки даних співробітників.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про Службу судової охорони : рішення Вищої ради правосуддя від 04 квіт. 2019 р. № 1051/0/15-19. Київ, 2019 : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19#Text>.

2. Будзієвський М.Ю. Криміналістика (курс лекцій) : навчальний посібник / М. Ю. Будзієвський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, К. О. Чаплинський, Ю. А. Чаплинська. Д. : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 397 с. 2013.

3. Рибалко Я.В. Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів : затв. науковою координаційно-методичною радою МІО України, протокол від 15.01.1999. Київ : ДНДЕКЦ, 1999.

Лісіцький Андрій Валерійович,

здобувач наукового ступеня доктора
філософії кафедри криміналістики
та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Стосовно тлумачення терміну «спеціальні знання», форм їх застосування в кримінальному провадженні, серед вчених та практичних працівників існують різні точки зору. Кримінальний процесуальний кодекс України [1] передбачає використання спеціальних знань у формі проведення експертизи, участі спеціаліста у слідчих (розшукових) діях.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року [2], з 1 липня 2020 року досудове розслідування кримінальних проступків здійснюється у формі дізнання, із залученням таких нових форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні як проведення медичного освідування та отримання висновку спеціаліста і зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису (ч. 3 ст. 214 КПК України).

Однак, наведені законодавчі положення не надають цілісного уявлення про інститут спеціальних знань у кримінальному провадженні.

Окрім того, варто зазначити про непроцесуальні форми використання спеціальних знань, які використовуються під час кримінального провадження, у тому числі й проведення спеціалістом попередніх (експрес) досліджень. Об'єктами попереднього дослідження є сліди рук, ніг, знарядь злочину, транспортних засобів, виділення людського організму, наркотичні засоби тощо. Попереднє дослідження здійснюють за допомогою засобів криміналістичної техніки, із залученням пересувних криміналістичних лабораторій, які оснащені новими технічними засобами, наборами хімічних реактивів. Окремої уваги також заслуговує консультативна діяльність спеціаліста.

Таким чином, неврегульованість у законі низки питань стосовно змісту та особливостей використання спеціальних знань ускладнює процес їх залучення до кримінального провадження. Варто розглянути це питання детальніше.

Ряд вчених акцентує увагу на професійному спрямуванні спеціальних знань, їх відмежуванні від загальновідомих. Так, на думку В. Г. Гончаренка, спеціальні знання – це знання про науку, техніку, мистецтво чи ремесло, що застосовують для одержання доказової інформації [3].

Згідно точки зору В. К. Лисиченка, В. В. Циркаля, спеціальними знаннями є не загальновідомі в судочинстві наукові, технічні та практичні знання, отримані внаслідок професійного навчання або роботи за певною спеціальністю особою, залученою як спеціаліст з метою сприяння слідчому чи прокурору в з'ясуванні обставин справи або дачі висновку з питань, для вирішення яких потрібно їх використання [4, с. 22].

Науковці вважають, що спеціальними знаннями є такими, якими не володіє суб'єкт доказування. Так, М. В. Салтевський зазначав, що знання, отримані особою в процесі навчання та практики, є професійними. Для слідчого професійними є всі юридичні знання, зокрема в галузі криміналістики. Спеціальними знаннями для нього є такі знання, що відрізняються від одержаних у процесі професійної підготовки [5, с. 134–135].

Таким чином, аналізуючи думки вчених щодо визначення поняття «спеціальні знання», можна підсумувати, що погляди науковців відрізняються. Ми поділяємо думку про те, що спеціальні знання не є загальновідомими.

На підставі результатів вивчення думок науковців з досліджуваного питання поняття «спеціальні знання» можна охарактеризувати як знання і навички їх застосування в певній галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла, що отримані в процесі освітньої підготовки та професійної діяльності особами, яких залучають відповідно до норм кримінального процесуального законодавства з метою досягнення завдань кримінального провадження.

Можна визначити такі основні функції, які реалізуються спеціалістом як носієм спеціальних знань під час кримінального провадження: пізнавальна – полягає у наданні допомоги слідчому у пізнанні події кримінального правопорушення; технічна – полягає в допомозі щодо виявлення, вилучення й фіксації слідової інформації та речових доказів; консультаційна – полягає в наданні порад суб'єктам кримінального провадження; довідкова – полягає у роз'ясненні термінів, понять, реквізитів документів; інформаційна – виражається у інформуванні учасників кримінального провадження; організаційно-технічна – полягає в допомозі щодо підготовки процесуальних документів, схем, планів.

Вимогами до спеціальних знань, які використовують у кримінальному провадженні, є законність, науковість, ефективність, етичність, безпечність.

Спеціальні знання у кримінальному провадженні можуть бути класифіковані за такою підставою, як наука, знання якої використовують. Зорієнтуватися у цьому питанні допоможе Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29 квітня 2015 року № 266 [6, с. 8, 9; 7]. Отож, слід акцентувати увагу на необхідності уточнення галузі знань і спеціальності, якими володіє спеціаліст, що залучається до проведення слідчих (розшукових) дій. За відсутності у спеціаліста, якого залучали до проведення слідчих (розшукових) дій, відповідних спеціальних знань, що підтверджують документами про отримання освіти, може поставати питання про допустимість доказів, отриманих у кримінальному провадженні.

КПК України зобов'язує враховувати ці дані під час залучення експерта і проведення експертизи. Так, згідно з ч. 2 ст. 101 КПК України, кожна сторона кримінального провадження має право надати суду висновок експерта, який ґрунтується на його наукових, технічних або інших спеціальних знаннях. Відповідно до ч. 4 ст. 101 КПК України, запитання, які ставлять експертові, і його висновок щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта. У ст. 102 КПК України «Зміст висновку експерта» визначено, що у висновок експерта мають бути зазначені, поряд з іншими важливими відомостями, дані про особу експерта, що проводив дослідження, а саме його ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, учене звання, посада експерта [1].

Таким чином, необхідно з'ясувати необхідні дані, а саме освіту і спеціальність, відомості про досвід роботи, у спеціаліста, спеціальні знання якого використовуються у кримінальному провадженні. З'ясування вказаних питань важливо як за процесуальної форми використання спеціальних знань, так і непроцесуальної.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text>.
3. Гончаренко В. И. Использование данных естественных и технических наук в уголовном судопроизводстве: (методологические вопросы). Киев: Вишашк., 1980. 156 с.
4. Лисиченко В. К., Циркаль В. В. Использование специальных познаний в следственной и судебной практике. Киев: Киев. гос. ун-т им. Т. Г. Шевченко, 1987. 100 с.
5. Салтевский М. В. Проблема соотношения специальных и профессиональных знаний, используемых при производстве следственных действий. Становление и развитие органов внутренних дел Украинской ССР. Киев, 1973. С. 134–135.
6. Даніч Є. О. Використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 20 с.
7. Про документи про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 берез. 2015 р. № 193. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/193-2015-%D0%BF>.

Лісогор Віталій Григорович,

доцент кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ

Сучасні тенденції розвитку криміналістики мають такі напрями: використання криміналістичних знань на різних стадіях кримінального процесу;

ураховання останніх досягнень фізико-хімічних наук у розробці криміналістичних методик дослідження різноманітних об'єктів та пристосування їх до потреб криміналістичної діяльності з метою забезпечення достовірності та надійного зберігання інформації про сліди;

поповнення криміналістичних обліків такими новими видами, як фіксація райдужної сітчатки ока, відеокomp'ютерне розпізнавання людини за зображенням її особи, рентгенограма тулуба й геномні портрети;